

*До спеціалізованої вченої ради ДФ 41.884.018 у
Одесському державному університеті
внутрішніх справ МВС України
(вул. Успенська 1, м. Одеса, 65012)*

ВІДГУК

**опонента, доктора юридичних наук, професора Кісіль Зоряни Романівни на
дисертацію Овчаренко Дмитра Григоровича
«Тактико-психологічні аспекти превентивної діяльності поліцейських
відділів масових і охоронних заходів», представленої до захисту на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Відгук підготовлений на підставі вивчення тексту дисертації та опублікованих за темою дисертації праць.

Актуальність теми та її зв'язок із науковими програмами

Побудова української держави на сучасному етапі потребує удосконалення охорони усіх суспільних відносин, і в першу чергу відносин, що становлять зміст публічного порядку та публічної безпеки. Проблеми публічного порядку та публічної безпеки, їх охорони та забезпечення має як наукове, так і практичне значення, оскільки зміст публічного порядку, публічної безпеки, активність державних органів й громадськості щодо його забезпечення мають значний вплив на стабільність стану охорони й захисту прав і свобод людей, на всебічне задоволення їх матеріальних і духовних потреб. Слід зазначити, що в результаті реалізації Національною поліцією України комплексу профілактичних заходів протягом останніх років криміногенна ситуація у більшості міст стабілізувалася, а кількість зареєстрованих злочинів, у тому числі особливо тяжких та вчинених із застосуванням зброї поступово зменшується. Необхідність підвищення рівня дотримання публічного порядку, підтримання стабільності у суспільних відносинах, що складаються під час перебування людей у публічних місцях, зумовлює об'єктивну потребу в подальшому вдосконаленні тактики діяльності Національної поліції України у сфері охорони публічного порядку і забезпечення публічної безпеки як у звичайних, так і в особливих умовах. Вирішення проблеми попередження і припинення правопорушень, що вчиняються в публічних місцях, значною мірою залежить від рівня організації і безпосереднього стану охорони публічного порядку правоохранними органами держави. Охорона та забезпечення публічного порядку, захист життя, здоров'я, прав та свобод

людини й громадянина обумовлюють необхідність чіткого і всебічного визначення сфері діяльності Національної поліції, вироблення механізму правового регулювання її функціонування, здійснення наукового узагальнення практики діяльності сил охорони правопорядку.

Незважаючи на значний науковий інтерес дослідження тактико-психологічних аспектів діяльності поліцейських відділів масових і охоронних заходів, зумовлений насамперед прагматичною проблемою поліпшення ефективності діяльності МВС України, йому, на жаль, не приділено належної уваги. У зв'язку з цим, дисертаційне дослідження Овчаренко Дмитра Григоровича є актуальним та таким, що має наукове і прикладне значення.

Закономірним із огляду на актуальність теми є зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Як відзначає дисертант, дослідження виконано відповідно до тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на період 2020 – 2024 рр., затверджених наказом МВС України № 454 від 26 червня 2020 р. Дисертацію виконано відповідно до плану наукових досліджень Одеського університету внутрішніх справ (протокол вченої ради від 08.11.2018 №2).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна.

Ознайомлення з матеріалами дисертації та опублікованими публікаціями здобувача дає підстави зробити такі висновки.

Положення, висновки і рекомендації, які містяться у дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані. Методологія дослідження вказаних проблем обрана автором з урахуванням специфіки поставленої мети, а також об'єкта і предмета дослідження. При цьому Д.Г. Овчаренко керується широким арсеналом методів пізнання, комплексне використання яких свідчить про наявність теоретичного рівня підготовки дисертанта, його високої загальнотеоретичної і методологічної культури, яка підтверджує наукову коректність теоретичних висновків, що складають новизну роботи, а також наукову обґрунтованість пропозицій щодо тактико-психологічних аспектів превентивної діяльності поліцейських відділів масових і охоронних заходів.

При дослідженні поставлених завдань, автором цілком слушно було застосовано систему існуючих загальнонаукових та спеціальних методів, спрямованих на отримання об'єктивних і вірогідних результатів з позицій комплексного та структурно-функціонального підходів. Аналіз наукових

концепцій дозволили дисертанту виокремити функціонально-діяльнісні компоненти превентивної діяльності поліцейських відділів масових і охоронних заходів та відділів (секторів) превентивної комунікації Управлінь превентивної діяльності ГУНП в областях та на їх основі конкретизувати функції; визначити основні завдання поліцейських відділів масових і охоронних заходів Управлінь превентивної діяльності ГУНП в областях відповідно до напрямів діяльності на основному та заключних етапах здійснення професійних функцій; встановити рівень комунікативної компетентності суб'єктів переговорної діяльності; розробити, апробувати та запровадити науково-практичні рекомендації щодо тактико-психологічних особливостей проведення поліцейськими переговорів з різними категоріями учасників масових заворушень.

В процесі дослідження дисертантом опрацьовано широке коло літературних джерел комплексного та монографічного характеру, автори яких є фахівцями у галузі права, юридичної психології, політології, соціології, теорії управління тощо. Дана праця має комплексний, системний характер і відзначається відповідним рівнем наукових узагальнень. У процесі виконання роботи використано 184 наукових та нормативних джерел.

Дисертаційна робота підготовлена на основі узагальнення достатньої кількості літературних джерел та результатів проведеного емпіричного дослідження. Достовірність наукових позицій досягнута завдяки використанню сукупності методів наукового пізнання. Відповідно, висновки за підрозділами, розділами та загальні висновки слід оцінювати як авторський здобуток, а їх апробацію в освітньому процесі, науково-дослідній роботі та службовій діяльності – як підтвердження обґрунтованості сформульованих наукових положень. Дисертація має традиційну структуру, вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Судження та висновки ґрунтуються на емпіричній базі, які становлять статистичні дані, що стосуються теми дослідження, а також матеріалів опитування. Емпіричне дослідження проводилася поетапно протягом 2017 – 2019 років. У дослідженні брали участь 119 поліцейських відділів масових і охоронних заходів УПД ГУНП в областях (надалі – респондентів), зокрема: ВМОЗ УПД ГУНП в Одеській області – 57; ВМОЗ УПД ГУНП в Хмельницькій області – 22; ВМОЗ УПД ГУНП в Дніпропетровській області – 20; ВМОЗ УПД ГУНП в Львівській області – 20.

З огляду на це, можна констатувати, що достовірність отриманих результатів і обґрунтованість сформульованих пропозицій визначаються вірно

обраним методологічним підходом до проведеного дослідження, об'ємним та всебічним використанням наукового та емпіричного матеріалу.

Науково виважене формулювання мети дослідження дозволило оптимально окреслити завдання, вирішенню яких присвячено три органічно пов'язаних поміж собою розділи роботи, що являють собою безумовний науковий та практичний інтерес.

Відповідно до поставленої мети і завдань у дисертаційній роботі здійснено теоретико-методологічний аналіз загальних положень теорії превентивної діяльності поліцейських відділів масових і охоронних заходів; завдань поліцейських відділів масових і охоронних заходів Управлінь превентивної діяльності; комунікативної компетентності суб'єктів переговорної діяльності; положень переговорної діяльності поліцейських під час масових заходів, розроблено, апробовано та реалізовано науково-практичні рекомендації щодо тактико-психологічних особливостей проведення поліцейськими переговорів з різними категоріями учасників масових заворушень.

Аналіз дисертаційної роботи дає підстави констатувати, що отримані результати дослідження мають теоретичну та практичну значущість. Основні досягнення автора конкретизуються в наступних елементах наукової новизни, а саме:

вперше:

– визначено: мету, принципи, суб'єктів та об'єктів превентивної діяльності поліцейських відділів масових і охоронних заходів (у тому числі й відділів (секторів) превентивної комунікації) Управлінь превентивної діяльності ГУНП в областях;

–виокремлено загальні та персоніфіковані функціонально-діяльнісні компоненти превентивної діяльності та функції поліцейських відділів масових і охоронних заходів і відділів (секторів) превентивної комунікації Управлінь превентивної діяльності ГУНП в областях;

–визначено (відповідно до норм нормативно-правових актів України та напрямів діяльності) завдання, які повинні вирішувати поліцейські відділів масових і охоронних заходів та відділів (секторів) превентивної комунікації Управлінь превентивної діяльності ГУНП в областях на етапах здійснення професійних функцій (підготовчому, основному та заключному);

–запропоновано внести зміни до Наказу МВС України «Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України» від 27 листопада 2015 року №123 та до розділу I, додати пункт «...2. Визначення

основних термінів наказу» та конкретизовано, за стилістичними правилами слововживання іменників, зміст термінів (превентивна діяльність, профілактика, загальне запобігання правопорушеню, індивідуальне запобігання правопорушеню, попередження правопорушень, припинення правопорушень, відвернення правопорушень);

–розкрито зміст компетентності суб’єктів переговорної діяльності через складові, що її детермінують (професійно важливі знання, уміння та навички, професійно важливі якості, професійно важливі здібності, мотивацію та досвід);

–запропоновано «Картку груп професійно важливих умінь суб’єктів переговорної діяльності», яка складається з таких груп умінь як: організаційно-правові, лідерські, комунікативні, перцептивно-когнітивні, діагностичні та самоврядування;

–встановлено реальний та еталонний профіль інтелектуальних, вольових, моральних, комунікативних груп професійно важливих якостей суб’єктів переговорної діяльності;

–визначено загальні положення теорії переговорної діяльності: суб’єктів, об’єктів, предмет переговорної діяльності, головну мету, принципи проведення переговорів з об’єктами переговорної діяльності, функції переговорної діяльності; основні правила проведення переговорів з об’єктами переговорної діяльності;

–запропоновано науково-практичні рекомендації щодо тактико-психологічних особливостей забезпечення правопорядку та проведення переговорів під час проведення мирних зібрань та інших масових заходів; щодо тактики проведення суб’єктами переговорної діяльності, переговорів з організатором та учасниками масового заходу під час масових заворушень; щодо тактики проведення під час масових заворушень переговорів з різними типами натовпу;

–розроблено загальну концепцію наказу №3788 від 07.11.2017 «Про створення на базі ГУНП в Одеській області постійної поліцейської групи превентивної комунікації та затвердження положення про неї»;

Оцінюючи новизну одержаних результатів, слід зазначити, що вона визначається, насамперед, тим, що в межах єдиного комплексного дослідження тактико-психологічні аспекти превентивної діяльності поліцейських відділів масових і охоронних заходів в означеному ракурсі та обсязі досліджується одним із перших.

Практичне значення результатів дослідження.

Запропоновані у дисертаційній роботі рекомендації доведені автором до рівня їх практичного застосування. Висновки, та пропозиції та рекомендації, викладені у дисертації можуть бути використані у:

професійній діяльності:

службовій діяльності – у діяльність підрозділів та груп (нині – відділів) превентивної комунікації УПД ГУНП в областях та м. Київ (акти впровадження: Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України від 24.05.2018; Головного управління Національної поліції в Одеській області від 06.03.2018); при розробці рекомендацій щодо переговорної діяльності груп превентивної комунікації ГУНП в областях (акт впровадження Державного науково-дослідного інституту МВС України від 17.05.2018);

освітньому процесі – при підготовці та проведенні лекцій, семінарських та практичних занять зі здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін «Соціальна психологія» та «Комунікативна компетентність працівників поліції» (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 19.02.2018); «Професійно-психологічна підготовка працівників Національної поліції» (акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 26.02.2018);

нормотворчому процесі – при розробці наказу №3788 від 07.11.2017 «Про створення на базі ГУНП в Одеській області постійної поліцейської групи превентивної комунікації та затвердження положення про неї» (акт впровадження Головного управління Національної поліції в Одеській області від 23.01.2018).

Загалом вважаю, що дисертаційне дослідження Овчаренко Д.Г. виконане на належному науковому рівні, присвячене актуальній темі, містить наукову новизну, є теоретично і практично значущим.

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях.

Заслуговує уваги та позитивно впливає на оцінку дисертаційної роботи належний рівень апробації її результатів.

Основні положення та результати дослідження відображені у 16 наукових працях, серед яких: вісім наукових статей в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, сім статей, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, одні науково-практичні рекомендації, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертацію оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України. Роботу виконано у науковому стилі, її зміст викладено з дотриманням чіткої логічної послідовності. Основні результати позиціоновано у пропозиціях в частині презентації: 1) загальних положень теорії превентивної діяльності поліцейських відділів масових і охоронних заходів УПД ГУНП в областях; 2) змін до наказу МВС України «Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України» від 27 листопада 2015 року №123; 3) принципів превентивної діяльності поліцейських відділів масових і охоронних заходів Управлінь превентивної діяльності ГУНП в областях; 4) основних завдань поліцейських відділів масових та охоронних заходів Управлінь превентивної діяльності ГУНП в областях відповідно до вимог нормативно-правових актів України; 5) реального та еталонного профілю професійно важливих якостей суб'єктів переговорної діяльності; 6) загальнотеоретичних положень переговорної діяльності поліцейських під час масових заходів: суб'єктів, об'єктів, мету, принципи, функції переговорної діяльності; 7) «Картки професійно важливих умінь суб'єкта переговорної діяльності»; 8) алгоритму дій поліцейських під час різних видів масових заворушень (спонтанних, спровокованих, завчасно підготовлених) та підготовчому, основному та заключному етапах здійснення професійних функцій.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Разом з цим, дисертаційне дослідження, як і будь-яка творча праця, містить певні дискусійні моменти, недоліки, висвітлення яких сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці результатів роботи.

1. У підрозділі 1.1. «Загальні положення превентивної діяльності поліцейських» вважаємо, що розгляд основних підходів до визначення поняття громадської безпеки, а саме: 1) стан захисту; 2) система суспільних відносин; система органів та засобів; 4) сукупність прав і свобод; 5) системний феномен; 6) кореляція громадської безпеки через громадський порядок сприяло б виявленню недоліків, які існували раніше у даній сфері, деталізації проблем, котрі залишилися невирішеними, а також виявленню позитивних та негативних тенденцій у нормативно-правовому регулюванні зазначеної сфери.

2. Так, визначаючи напрями удосконалення превентивної діяльності здобувач слушно вказує на необхідність удосконалення нормативно-правової

бази, зокрема в аспекті визначення на законодавчому рівні поняття превентивної діяльності та превентивних заходів. Це, на думку автора, дасть змогу поліцейським ліпше розуміти суть превентивної роботи та її цілей, відповідно до чого, вони зможуть точніше формулювати лінію своєї поведінки та бачити соціальні орієнтири діяльності. Утім, щоб вказане твердження було більш змістовним та практично значимим, здобувач мав хоча б тезисно описати напрямки розвитку цього законодавства.

3. Досліджуючи у Розділі 2 особливості забезпечення превентивної діяльності поліцейських відділів масових і охоронних заходів на сучасному етапі здобувачеві необхідно було хоча б тезисно описати: у чому саме полягають особливості та специфіка взаємодії поліції: по-перше, з державними органами та установами; по-друге, з громадськістю щодо забезпечення превентивних заходів. Крім того, ми переконані, що дисертантові необхідно було більшу увагу приділити проблемі взаємодії саме з громадськістю, зокрема, визначити переваги та недоліки такої взаємодії.

4. Досліджуючи у Розділі 1 питання правового регулювання та організації превентивної діяльності поліції, здобувачу слід було приділити детальну увагу принципам здійснення превентивної діяльності. Адже правові принципи діяльності поліції – це безумовні вимоги, які закріплені у нормативно-правових актах або слідують безпосередньо зі змісту відповідних правових норм, та є обов'язковими до виконання. Вони відображають ті ключові засади на котрих повинна будуватися така діяльність. Зокрема, особливої уваги, на нашу думку, заслуговують принцип забезпечення поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві та принцип поліцейської діяльності по відношенню до меншин.

5. Щодо висновків до підрозділів дисертації. Здобувачу слід викладати найбільш важливі наукові та практичні результати, одержані у дослідженні, які повинні містити розв'язання наукової проблеми (завдання), її значення для науки і практики. Вони повинні бути лаконічними, тоді як автор поряд з ключовими моментами у зазначених висновках виклав ряд супутніх, менш важливих висновків, зміст яких розкрито власне у дисертаційному дослідженні.

6. До запропонованих дисертантом науково-практичних рекомендацій щодо тактико-психологічних особливостей забезпечення правопорядку та проведення переговорної діяльності з різними типами натовпу та різними категоріями учасників масових заворушень до поведінки у конфліктних ситуаціях бажано додати декілька практичних занять, які будуть максимально наближені до

реальних умов служби, щоб поліцейські в майбутньому вміли прогнозувати і вирішувати конфлікти. Адже, виконавши успішно задачу одного з модулів під час підготовки, поліцейський не завжди зможе так само успішно виконати подібну під час несення служби;

Разом із тим, викладені зауваження носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, та не знижують загального схвалення її наукового рівня, що відповідає критеріям і вимогам, які сповідує сучасна наукова спільнота.

В И С Н О В О К:

Дисертація Оверченко Дмитра Григоровича «Тактико-психологічні аспекти превентивної діяльності поліцейських відділів масових і охоронних заходів» є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання – характеристику тактико-психологічних аспектів превентивної діяльності поліцейських відділів масових і охоронних заходів.

Дисертація Оверченко Д.Г. за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), а також пп.10.11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а її автор Оверченко Дмитро Григорович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
заступник директора Інституту управління,
психології та безпеки
Львівського державного університету
внутрішніх справ

